

معرفی اسناد تاریخی سرزمین استرآباد

اسنادی از اتاق تجارت استرآباد و تشکیل کمیسیون قالی بافی

■ مریم محمدشفيع
مسؤل مرکز اسناد و آرشیو شفاهي
مؤسسه فرهنگي ميرداماد

■ مقدمه

قالی ایرانی که از قدیمی ترین انواع فرش های دنیاست و پیشینه آن به ایران باستان بازمی گردد، مسلماً در ابتدا به عنوان یکی از تولیدات صنعتی مورد نیاز زندگی قلمداد شده و شکل هنری آن تنها به منظور مفروش کردن کاخ ها و عمارات سلاطین و رجال طراز اول سرزمین ایران تولید می شده است.

باتوجه به این که از صنعت و هنر قالی بافی پیش از صفویه منابع، اسناد، مدارک و نیز نمونه های عینی باقی نمانده، لذا نمی توان با دقت و قطعیت راجع به قالی ایرانی پیش از صفوی اظهار نظر کرد. لکن به استناد منابع تاریخی و اسناد و مدارک موجود و نیز نمونه های باقی مانده از قالی ایرانی، اوج هنر قالی بافی ایران در دوران حکومت شاهان صفوی بوده است. به عبارت دیگر عالی ترین نمونه های موجود از قالی ایرانی متعلق به دوران صفوی هستند، که به نوعی دوران عظمت این هنر را نشان می دهند. در دوران سلطنت شاه اسمعیل و شاه طهماسب صفوی شهر تبریز بزرگترین مرکز هنر قالی بافی ایران بود و در طول دوران صفوی دیگر مراکز مهم قالی بافی عبارت بودند از: کاشان، همدان، شوشتر و هرات. به واسطه طولانی بودن دوران سلطنت شاه طهماسب و ایجاد ثبات و امنیت در مملکت، اوضاع اقتصادی مطلوبی در کشور برقرار شد و به همین واسطه هنر قالی بافی نیز به بالاترین درجه اعتلای خود رسید. پس از آن، شاه عباس نیز با تاسیس کارگاه های قالی بافی در اصفهان و کاشان و دیگر نقاط ایران، قالی بافی را به یک هنر ملی تبدیل کرد. علاوه براین، به دستور شاه عباس کارگاه های چندکاره متعدد در شهرهای اصفهان، شیروان، قره باغ، گیلان، کاشان، مشهد و استرآباد تأسیس شد که در این کارگاه ها به منظور استفاده خاندان سلطنتی و هم چنین عامه مردم انواع منسوجات و شال های ابریشمی ممتاز و اعلا با طرح ها و نقوش خیره کننده، تحت نظارت دقیق ناظران بافته می شد.

پس از فروپاشی سلسله صفوی تا روی کار آمدن سلسله قاجار و تثبیت آن در زمان پادشاهی فتحعلی شاه قاجار، سرزمین ایران در کشمکش بین قدرت های محلی قرار داشت، لذا نه تنها فرصتی برای اعتلای فرهنگ، هنر، صنعت و نیز رشد اقتصادی نبود، بلکه در چنین شرایطی با افول فرهنگ و هنر و صنعت و

بالتبع آن هنر و صنعت قالی بافی روبه‌رو هستیم.

اما در دوران سلطنت ناصرالدین شاه قاجار (اواخر قرن سیزدهم هجری)، به واسطه حضور چند کمپانی تجاری اروپایی در تبریز و صادرات قالی توسط این کمپانی، موجب شد غرب با این کالای هنری و صنعتی ایران آشنا و به یکی از متقاضیان جدی واردات قالی ایرانی تبدیل شود. این اتفاق سبب شد سرنوشت قالی ایرانی به گونه‌ای دیگر رقم بخورد که اثرات آن تا امروز در امر تجارت و درآمد ارزی کشور باقی و برقرار است. استقبال غرب از قالی ایرانی در دوران ناصری، سبب شد در مدتی کوتاه قالی ایرانی تبدیل به مهم‌ترین کالای تجاری ایران شود. در پی این میزان از تقاضا کارگاه‌های قالی بافی بیشماری در سراسر نقاط ایران تأسیس شده و کمپانی‌های خارجی زیادی در مراکز تولید قالی مستقر شدند. این در شرایطی بود که دولت ایران مبالغ هنگفتی به بانک‌های جهانی و کشورهای اروپایی مقروض بود و شرایط به گونه‌ای بود که روز به روز میزان این قروض افزوده می‌شد، خزانه دولت و دربار خالی شده بود و چیزی نمانده بود که دولت و حکومت ایران به منظور ادای قروض خود امتیازات جدیدی به غرب داده، سلسله قاجار از هم بپاشد و درنهایت ایران به صورت مستعمره یکی از قدرت‌های روز دنیا مانند بریتانیا درآید. این بود که تجارت قابل توجه قالی ایرانی که بدون هیچ‌گونه برنامه‌ریزی در سطح کلان، تجار ایرانی روبه ورشکستگی را نجات داده، باعث ایجاد وضع مطلوب در زندگی عامه شد و کشور را از خطری جدی دور کرد. به این ترتیب بود که ارزش حیاتی و بقایی این کالا به ویژه صادرات آن بر شاه آشکار شده، با صدور قوانین و دستورالعمل‌های مختلفی همراه شد، که می‌توانست بقای صنعت قالی و درآمد آن را تضمین کند. در پی صادرات چشمگیر و رونق روزافزون قالی ایرانی، از حدود سال ۱۲۸۰ شرکت‌های اروپایی و آمریکایی در عرصه تجارت قالی ایران حضور جدی یافته و سرمایه‌گذاری کلانی را آغاز کردند؛ چنان‌که طی حدود ۴۰ سال نزدیک به ۶۰ شرکت بزرگ و کوچک که مالکیت خارجی و گاه مشترک داشتند، در زمینه تجارت قالی در ایران تأسیس شد و تقریباً عمده فعالیت تولیدی و اقتصادی این محصول در يد قدرت آنان قرار گرفت. البته به این نکته نیز باید توجه داشت که هرچند هدف اولیه این شرکت‌های خارجی تمرکز بر روی صادرات قالی بود، لکن با حضور در ایران، کالاهای متعدد دیگری که مناسب صادرات بود را شناسایی کردند و این امر موجب رونق عمومی صادرات و واردات ایران شد. اما حضور این شرکت‌ها و اوضاع نابسامان کارگاه‌های تولید فرش که با توجه به سرمایه‌گذاران هیچ هدفی جز سوددهی نداشتند، چنان شرایط نامطلوبی را در کارگاه‌های فرش بافی حاکم کرد، که سرانجام مسئولان و دولتمردان کشور برای نخستین بار در تاریخ صنعت قالی بافی، عکس‌العمل مناسبی نشان دادند و در بیست و پنجم آذرماه ۱۳۰۲ از سوی رضاخان (رضاشاه بعدی)، که در آن ایام در مقام نخست‌وزیری کشور قرار داشت، دستوری به والی کرمان و بلوچستان، که در آن روزگار بزرگ‌ترین مرکز بافندگی کشور و تجمع شرکت‌های خارجی بود، صادر شده و عیناً در نشریه بین‌المللی کار نیز به چاپ رسید. بدون شک این دستورالعمل نخستین اقدام رسمی و مهم در اصلاح امور قالی بافی، به خصوص شرایط کار قالی‌باغان تا آن زمان محسوب می‌شود.

پس از آن پیرو تحولاتی که در دولت مهدیقلی‌خان هدایت رخ داد، در فروردین ماه سال ۱۳۰۹ طل انحلال «وزارت تجارت، فلاح و فواید عامه»، وزارت اقتصادی تشکیل و تأسیس شد، که شامل سه اداره کل به

نام‌های فلاح، صنعت و تجارت بود. مسئولین امر که به جایگاه قالی ایرانی در تجارت جهانی واقف بودند، ضمن بررسی‌ها و مطالعات گسترده، متوجه شدند که به منظور ارتقاء و حفظ جایگاه این تجارت، لازم است ابتدا با مطالعات میدانی پتانسیل‌های موجود در نواحی مختلف ایران را شناخته، ضمن آسیب‌شناسی و کشف نقاط قوت، به اصلاح ایرادات، تکمیل نواقص و ترویج و تعلیم نقاط قوت پرداخته، تولیدات را با تقاضای جهانی همسو کنند. به همین منظور وزارت فواید عامه در ۳۰ مرداد ۱۳۰۷ طی ابلاغیه‌ای به حکومت ولایاتی که مراکز مهم تولید قالی بودند، دستور داد کمیسیونی از قالی‌بافان ولایت تشکیل دهد، لکن این امر محقق نشده، سرانجام در همان فروردین ۱۳۰۹ و در پی ایجاد وزارت اقتصاد ملی، مؤسسه قالی ایران، با ریاست حسین طاهرزاده بهزاد نقاش و طراح نامی آن زمان، تأسیس شده و تشکیل کمیسیون‌های قالی‌بافان ولایات توسط این مؤسسه پیگیری شد. اما این مؤسسه به‌رغم تلاش‌های پی‌درپی، موفق به حصول نتیجه‌ای مطلوب نشده، بنابر دلایلی در سال ۱۳۱۱ تعطیل شد. مؤسسه قالی ایران که با هدف شناسایی بیشتر قالی‌های نواحی ایران فعالیت خود را آغاز کرده بود، برخی از مراکز تولید قالی در کشور را هدف قرار داد، که یکی از این مراکز ولایت استرآباد بود که به اعتبار تولید فرش ترکمن انتخاب شده بود.

■ معرفی اسناد

در این شماره از فصلنامه میرداماد ۱۵ عنوان سند در ۱۷ برگ، از تاریخ فروردین‌ماه تا بهمن‌ماه ۱۳۰۹، درخصوص مکاتبات وزارت داخله و وزارت اقتصاد ملی با حکومت استرآباد در مورد وضعیت قالی‌بافی، تشکیل کمیسیون ولایتی قالی‌بافان استرآباد و ارجاع کمیسیون مذکور به اتاق تجارت استرآباد و... معرفی خواهد شد.

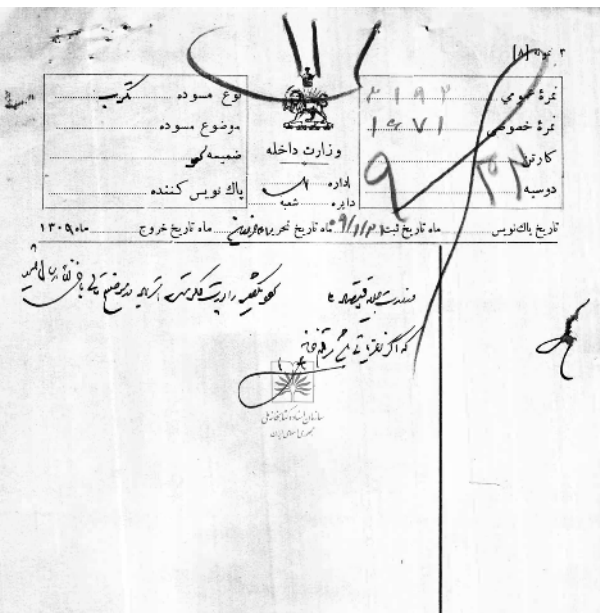
به منظور جلوگیری از تطویل متن، در بازنویسی این اسناد، از ارائه قالب و فرم سند خودداری شده و تنها محتوا و مندرجات مهم آن ارائه خواهد شد.

سند شماره یک (۱)

مراسله اداره اول وزارت داخله به وزارت اقتصاد ملی
مبنی بر ارسال یک فقره راپورت حکومت استرآباد
در باب قالی‌بافی

نمره عمومی ۳۱۹۲- نمره خصوصی ۱۶۷۱- تاریخ
ثبت ۹/۱/۳۱- تاریخ تحریر ۳۱ فروردین ۱۳۰۹

وزارت جلیله اقتصاد ملی سواد یک فقره راپورت
حکومت استرآباد در موضع قالی‌بافی لفاً ارسال
میشود که اگر نظریاتی باشد مرقوم فرمایند. [امضاء: .. (ناخوانا)]...

سند شماره دو (۲)

مراسله حکومت استرآباد خطاب به وزارت داخله

درباب ارجاع تشکیل کمیسیون قالی به اتاق تجارت استرآباد

تاریخ ۱۳۰۹/۱/۲۳ - نمره ۲۲۶

مقام منیع وزارت جلیله داخله دامت شوکته

در تعقیب مرقومه مبارکه نمره ۱۲۱۸۵ راجع به تشکیل کمیسیون مخصوص قالی، چند مرتبه از اشخاصی که در ضمن سایر کارهای تجارتی خود تجارت قالی هم می‌نمایند دعوت کرده، نظر به اینکه این آقایان مستقیماً با اروپا و یا امریکا طرف داد و ستد نیستند و کار آنها منحصرأً مربوط به تجارت قالی نیست، علاقه‌مندی کاملی ندارند که برای امور مخصوص به قالی مرتباً کمییونی تشکیل داده و نظریاتی اظهار داشته تا راپرت جلسات به وزارت جلیله داخله عرض شود و در استرآباد تاجر مخصوص قالی هم ندارند. به عقیده این بنده چنانچه تصویب فرمایند در استرآباد این موضوع به اطاق تجارت که بر طبق نظامات مقرر انتخاب شده است رجوع گردد تا نسبت به امر قالی به خصوص هم مطالعاتی کرده و نظریات خود را به عرض برساند.

[امضاء: امان‌اله اردلان] - [مهر بیضی: حکومت استرآباد]

اداره اول ۹/۱/۳۰

[مهر چهارگوش: ثبت کل وزارت داخله / نمره ۳۱۹۲ - تاریخ ۹/۱/۳۱] - نمره ۱۶۷۱

سند شماره سه (۳)

مراسله وزارت اقتصاد ملی خطاب به وزارت داخله

مبنی بر موافقت با ارجاع تشکیل کمیسیون قالی با فان به اتاق تجارت استرآباد

تاریخ ۱۳۰۹/۲/۹ - نمره ۵۷۸

وزارت جلیله داخله

عطف به مرقومه نمره (۱۶۷۱) متضمن سواد راپورت حکومت استرآباد راجع به تشکیل کمیسیون قالی، محترماً زحمت‌افزا می‌شود که این وزارتخانه با نظر حکومت استرآباد دائر به ارجاع امر تشکیل کمیسیون قالی به اطاق تجارت استرآباد موافقت می‌نماید.

[امضاء: م.ع فروغی] . [مهر بیضی: وزارت

اقتصاد ملی]

اداره اول ۹/۲/۹

[مهر چهارگوش: ثبت کل وزارت داخله/ نمره ۴۲۰۱]- نمره ۲۲۵۰

سند شماره چهار (۴)

مراسله اداره اول وزارت داخله خطاب

به حکومت استرآباد

مبنی بر موافقت وزارت اقتصاد ملی

با ارجاع کمیسیون قالی بافی به اتاق

تجارت استرآباد

نمره عمومی ۴۲۰۱- نمره خصوصی

۲۲۵۰. تاریخ ثبت ۹/۲/۰۹- تاریخ تحریر

۹ اردیبهشت ۱۳۰۹

حکومت جلیله استرآباد مفاد

راپورت نمره ۲۲۶ مشعر بر لزوم ارجاع

امر کمیسیون قالی بافی به اطاق

تجارت، به وزارت جلیله اقتصادی اعلام شده بود و جواباً با پیشنهاد حکومت جلیله موافقت کرده اند.

[امضاء: ... (ناخوانا) ...]

سند شماره پنج (۵)

مراسله اداره اول وزارت داخله خطاب به وزارت اقتصاد ملی

مبنی بر ارسال جواب حکومت استرآباد در باب ارجاع کمیسیون قالی بافی به اتاق تجارت

نمره عمومی ۶۳۲۲- نمره خصوصی ۳۲۵۵- تاریخ ثبت ۹/۲/۲۸- تاریخ تحریر ۲۸ اردیبهشت ۱۳۰۹

وزارت جلیله اقتصاد ملی

در خصوص ارجاع امر کمیسیون قالی بافی استرآباد به اطاق تجارت آنجا بر طبق مرقومه نمره ۵۷۸ دستور

لازم به حکومت استرآباد داده شده بود و اینک جوابی از حکومت مشارالیه رسیده است که سواد آن

برای استحضار آن وزارت جلیله لفاً ارسال می شود. [امضاء: ... (ناخوانا) ...]

سند شماره شش (۶)

مراسله حکومت استرآباد خطاب به وزارت داخله

مبنی بر عدم صدور ابلاغیه اعضاء منتخب اتاق تجارت استرآباد برای تشکیل جلسات

تاریخ ۲۰ اردیبهشت ۱۳۰۹- نمره ۵۸۲

مقام منیع وزارت جلیله داخله دامت شوکته

عطف به مرقومه مبارکه نمرة ۴۲۰۱/۲۲۵۰ موضوع ارجاع امر کمسیون قالی بافی اطاق تجارت استرآباد، محترماً به عرض می‌رساند که هنوز ابلاغ‌نامه اعضاء اطاق تجارت از وزارت جلیله اقتصاد ملّی واصل نگردیده است و منتخبین اطاق تجارت به مناسبت عدم وصول ابلاغ‌نامه آن‌ها، جلسه اطاق تجارت را منعقد نموده‌اند. امید است وزارت جلیله اقتصاد ملّی زودتر ابلاغ‌نامه منتخبین اطاق تجارت را ارسال فرمایند تا در تشکیل جلسه و ارجاع امر کمسیون قالی به اطاق تجارت مانعی وجود نداشته باشد.

[امضاء: امان‌اله اردلان] - [مهر بیضی: حکومت استرآباد]

اداره اول ۹/۲/۲۸

[مهر چهارگوش: ثبت کل وزارت داخله/ نمرة ۶۳۲۲- تاریخ ۹/۲/۲۸]. نمرة ۳۲۵۵

سند شماره هفت (۷)

سواد مراسله تیپیک وزارت اقتصادملی خطاب به حکومت‌های ولایاتی که قالی بافی دارند مبنی بر تهیه و ارسال انواع پشم موجود در ولایات جهت انجام مطالعات فنی

سواد مراسله وزارت جلیله اقتصاد ملی است

حکومت محترم بتاریخ ۹/۵/۲۲ - نمرة ۵۸۷۹/۲۷۰

برای اطلاع از انواع پشم‌های داخله مملکت و برای اینکه مؤسسه قالی ایران، که از مؤسسات جدیدالتأسیس وزارت اقتصاد ملّی است، بتواند پشم‌های مزبور را تحت مطالعه فنی قرار داده و از حیث

رنگری و بافت نظریات خود را تلو دستورالعمل

صادر نماید، خواهشمند است مقرر فرمائید

از کلیه مراکز پشم‌خیز حوزه مأموریت خودتان

مطابق شرح و تفصیل ذیل با اطلاع اهل خبره

و تجار پشم‌فروش محل از هر رقم پشم یک

چارک (۱۰ سیر) به‌عنوان نمونه با تعیین قیمت آن

به‌وسیله پست مستقیماً به مؤسسه قالی ایران

ارسال دارند موجب کمال امتنان خواهد بود.

(۱) پشم نرشته قیچی شده گوسفند بدون اینکه

شسته و یا جور شده باشد.

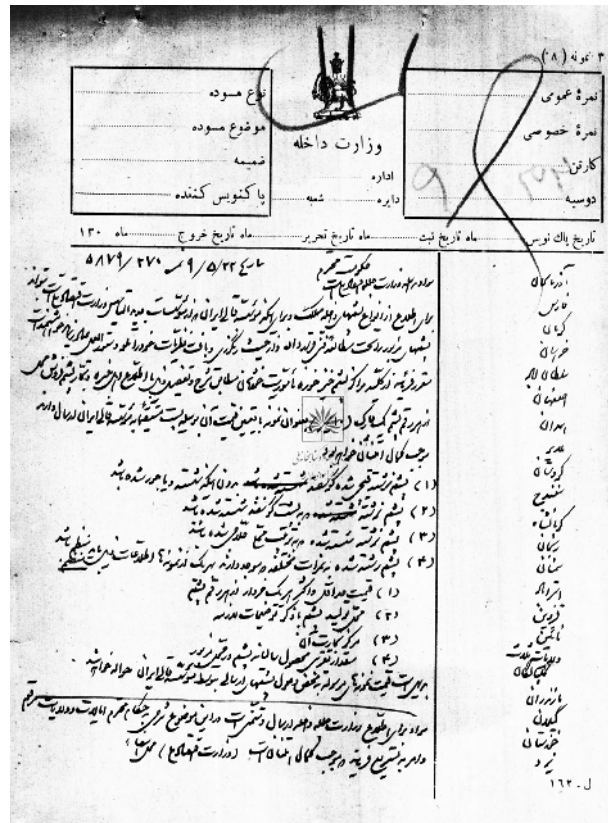
(۲) پشم نرشته که به پشت گوسفند شسته شده

باشد.

(۳) پشم نرشته شسته شده که به ترتیب محلی

حلاجی شده باشد.

(۴) پشم رشته شده به نمرات مختلفه که موجود

۸۲۱۹	۸۲۱۸	۸۲۱۷
حکومت جلیله قزوین	حکومت جلیله خمسه	ایالت جلیله آذربایجان
۸۲۲۲	۸۲۲۱	۸۲۲۰
حکومت جلیله استرآباد	ایالت جلیله خراسان و سیستان	حکومت جلیله گیلان و طوالش
	۸۲۲۴	۸۲۲۳
	حکومت سمنان	حکومت جلیله مازندران

سند شماره نه (۹)

پروگرام مؤسسه قالی ایران، از مؤسسات وزارت اقتصاد ملی

در دو صفحه شامل چهار بند و ۲۵ ماده

تاریخ ۱۳۰۹/۵/۲۶ - نمره ۶۰۰۷/۲۸۳

پروگرام مؤسسه قالی ایران

نظر به اینکه صنعت قالی از دیرگاهی یکی از صنایع اختصاصی ایران و وسیله هنرنمایی ایرانیان و معرفی ایشان در اکناف عالم بوده و هم‌اکنون معامله قالی قسمت مهمی از تجارت این مملکت و معظم‌ترین اقلام صادرات آن شمرده می‌شود و چون اصلاح و ترقی این صنعت ملی از فرائض، و توسعه این تجارت که تأثیر کلی در بهبودی اوضاع اقتصادی مملکت خواهد داشت، از وظایف مهمه محسوب است. لذا برای حصول مقاصد مزبور، مؤسسه [ای] به‌عنوان (مؤسسه قالی ایران) تشکیل می‌شود که وظایف آن به‌قرار ذیل خواهد بود:

الف . وظایف عمومی

۱- تأسیس نمایشگاه‌های فرش و نقشه‌های قالی به‌طور دائم و متناوب.

۲- برقراری مسابقه بین بافندگان قالی و نقاش‌ها و دادن جایزه به بهترین نقشه‌ها و قالی‌ها.

۳- تفتیش کارخانه‌های قالی‌بافی و اظهارنظر در اصلاح آن‌ها از حیث طرح و رنگ و بافت و غیره.

۴- اعزام متخصصین رنگرز به مراکز قالی‌بافی برای تعلیم رنگرزی و سعی در ترویج رنگ‌های طبیعی و نباتی در بافت قالی.

۵- تأسیس علامات مخصوصه دولتی برای قالی‌ها.

۶- مطالعات و اقدامات برای ترویج قالی ایران در خارجه و بهبودی بازار فروش آن.

۷- پیشنهاد لوایح قانونی یا نظامنامه و تصویب‌نامه‌ها که مؤدی به حسن جریان تجارت قالی و موجب ترقی صنعتی آن گردد و تذکر دادن به مقامات مربوطه آن‌چه را که برای اصلاح احوال متصدیان قالی‌بافی مفید باشد.

ب- وظایف قسمت نقشه‌کشی و رنگ‌آمیزی

۸- تهیه نمونه‌های کوچک رنگی از بهترین نقشه‌های قالی.

- ۹- تهیه نقشه‌های بزرگ روی کاغذ میلیمتری با اصول نقطه‌چینی که مورد استعمال قالی‌بافان است.
- ۱۰- جمع‌آوری نقشه‌های قالی‌های قدیم ایران.
- ۱۱- جمع‌آوری کتب و نقشه‌های فرش‌های ایران که در خارجه چاپ شده.
- ۱۲- تهیه کلکسیون‌ها از بهترین نقشه‌های فرش‌های ایرانی و خارجه.
- ۱۳- تعلیم و تهیه نقاش‌های ماهر برای نقاشی فرش.
- ۱۴- اصلاح نقشه‌های نقاش‌های فعلی در صورت مراجعه.
- ج . وظایف قسمت رنگ‌رزی و لابراتوار شیمیائی.
- ۱۵- تهیه بهترین رنگ‌های نباتی و طبیعی و تعلیم طرق مختلفه استعمال آن‌ها.
- ۱۶- تعلیم و تهیه رنگ‌رزی‌های ماهر.
- ۱۷- نظارت در کارخانجات قالی‌بافی برای جلوگیری از استعمال رنگ‌های غیرثابت و نامرغوب.
- ۱۸- جمع‌آوری طریقه‌های مختلفه و نسخه‌های رنگ‌رزی نباتی و طبیعی و مطالعه در طریقه‌های مزبور برای احیاء بهترین آن‌ها و طبع و نشر نتیجه مطالعات.
- ۱۹- رنگ کردن پشم‌هایی که برای تهیه قالی لازم می‌شود، خواه به جهت مؤسسه و خواه از خارج سفارش داده شود.
- ۲۰- امتحان پشم‌ها برای یافتن بهترین اقسام آن که مناسب قالی‌بافی باشد و کشف معایب و مفاصد آن‌ها.
- د- وظایف قسمت قالی‌بافی
- ۲۱- ایجاد دستگاه‌های قالی‌بافی که به طرز مراکز مهم قالی‌بافی ایران از قبیل آذربایجان. همدان. عراق. کاشان. خراسان. ترکمن. اصفهان (بختیاری). کرمان. بلوچ. شیراز. کردستان. بیجار (گروس) و غیره قالی تهیه نماید.
- ۲۲- مطالعه در بهترین طریقه‌های قالی‌بافی مخصوص هر ناحیه و تعلیم آن طریقه‌ها و تربیت قالی‌بافان ماهر و نشر نتیجه مطالعات.
- ۲۳- اصلاح دستگاه‌های قالی‌بافی مخصوص هر ناحیه و ترویج بهترین دستگاه‌ها که مناسب قالی‌بافی طرز نواحی مختلفه ایران بوده باشد، به وسیله ارسال و ارائه دستگاه‌های نمونه در مراکز هر ناحیه.
- ۲۴- تهیه قالی‌های نمونه برای تشخیص بهترین نقشه‌ها و مطبوع‌ترین رنگ‌ها و کیفیت جور کردن آن‌ها.
- ۲۵- ایجاد دستگاه‌های مخمل‌بافی و زری‌بافی به طرز کاشان و سعی در اصلاح و ترویج این صنایع.

پروگرام فوق برای اطلاع وزارت جلیله داخله ارسال می‌شود.
رئیس کابینه وزارت اقتصاد ملی دکتر حسین [...] (ناخوانا) ...
[مهر بیضی: وزارت اقتصاد ملی]

اداره اول دویم مرکز ۹/۵/۲۷

[مهر چهارگوش: ثبت کل وزارت داخله/ نمره ۱۸۱۳۵- تاریخ ۵/۲۷]

سند شماره ده (۱۰)

مراسله حکومت استرآباد خطاب به وزارت داخله

مبنی بر اعلام ارسال نمونه پشم به وزارت اقتصادملی

تاریخ ۱۳۰۹/۶/۲۶- نمره ۲۲۲۳

مقام منیع وزارت جلیله داخله دامت شوکته

عطف به مرقومه متحدالمال نمره ۸۲۲۲ . ۹/۵/۲۷، راجع به ارسال نمونه پشم که رقم نمونه پشم‌های

موجودی در استرآباد را محتوی دو کیسه به وزارت جلیله اقتصادملی ارسال و جواب نیز تحت نمره ۲۲۲۰

عرض شده است. [امضاء: امان‌اله اردلان]- [مهر بیضی: حکومت استرآباد ۱۳۴۲]

ضبط- اداره اول ۹/۷/۱

[مهر چهارگوش: ثبت کل وزارت داخله/ نمره ۲۲۲۸۸- تاریخ ۹/۷/۲]- نمره ۹۹۹۷

سند شماره یازده (۱۱)

رونوشت مراسله وزارت اقتصادملی خطاب به وزارت داخله (در ۲ برگ)

مبنی بر درخواست ارسال اساسنامه کمیسیون قالی ایران برای حکام ولایاتی که قالی‌بافی دارند

نمره ۷۳۷۳/۴۷۶ . تاریخ ۹/۶/۲۷

[سواد] مراسله وزارت اقتصادی ملی

وزارت جلیله داخله

در تعقیب مُراسله مُورخه ۳۰ مرداد ماه ۱۳۰۷ که از طرف وزارت فوایدعامه سابق به آن وزارت جلیله مراجعه و تقاضا شده بُود در مراکز مُهمه قالی‌بافی هیئتی به نام کُمسیون قالی مُرکب از اشخاص خبره تشکیل داده شود و در چند نقطه کُمسیون مزبور تشکیل و راپورت‌هایی می‌رسد نظر به اینکه وظایف کُمسیون‌های مزبور رسماً معین نبود تا جلسات خود را مرتباً تشکیل دهند، به این جهت مقصود اصلی تأمین نمی‌شد و چون وزارت اقتصادملی به صنعت قالی که مهمترین صادرات مملکت و نفیس‌ترین متاع ایران است، نظر خاصی دارد، اخیراً (نظامنامه اساس تشکیلات کُمسیون قالی ایران) را شامل ۱۵ ماده تنظیم نموده، تلواً برای اطلاع آن وزارت جلیله ارسال و تمنا دارد مقرر فرمایند برای هریک از حکام مراکز ذیل:

تبریز- همدان- زنجان- اصفهان- کرمان- عراق- شیراز- کاشان- مشهد

یک نسخه از آن ارسال داشته و دستور دهند بر طبق مقررات نظامنامه اساسی و در تحت نظر خود در محل‌های فوق‌الذکر کُمسیون مزبور را از اشخاص بصیر و خبره در تحت ریاست خود تشکیل داده و بر

طبق ماده یازدهم اسامی اعضاء کمیسیون را اشعار و در حسن جریان آن مواظب و مراقبت داشته، راپورت جلسات و نظریات کمیسیون را به این وزارتخانه مستقیماً ارسال دارند موجب کمال امتنان خواهد بود . محل امضاء و مهر وزارت اقتصاد ملی. سواد مطابق با اصل است. نمره ۹۸۶۳

سند شماره دوازده (۱۲)

مراسله حکومت استرآباد خطاب به وزارت داخله
مبنی بر ارسال چهار برگ ضمیمه
شامل سواد مراسله حاکم نظامی پهلوی دژ و ضمایم آن به علاوه سواد راپرت کلانتر حاجیلر،
همگی در باب سؤالات وزارت اقتصاد ملی در مورد انواع پشم منطقه
تاریخ ۲۸ بهمن ۱۳۰۹ - نمره ۴۱۷۰ . ضمیمه: ۴ [برگ]
مقام منیع وزارت جلیله داخله دامت شوکته
تعقیب معروضه نمره ۴۰۲۶ اینک سواد مراسله حکومت نظامی پهلوی دژ با ضمایم آن و نمونه پشم از
نژاد مختلف گوسفندهای آن جا و سواد راپرت کلانتر حاجیلر و نمونه پشم ارسالی حدود حاجیلر تقدیم
می گردد.

[امضاء: امان اله اردلان] . [مهر بیضی: حکومت استرآباد ۱۳۴۲]
اداره محترمه اول مسطورہ پشم هم رسیده است.
[مهر چهارگوش: ثبت کل وزارت داخله / ۴۱۷۰۸ - بتاریخ ۹/۱۲/۹ - نمره ۱۵۶۳۰]

سند شماره سیزده (۱۳)

سواد مراسله حاکم نظامی پهلوی دژ خطاب به حاکم استرآباد
مبنی بر تشکیل کمیسیون محلی قالی در پهلوی دژ و ارسال صورت جلسه کمیسیون
سواد مراسله حکومت نظامی پهلوی دژ - نمره ۵۲۹ - مورخه ۹/۱۰/۵
بعد العنوان عطف به امریه نمره ۱۸۱۶ خاطر عالی را مستحضر می دارد در تاریخ ۹/۱۰/۲۵ کمیسیون از
پیرمردان و یاشولی های محل، نماینده معارف و مالیه در اداره حکومتی تشکیل و صورت مجلس به
امضاء اعضاء کمیسیون تهیه، به ضمیمه تقدیم. حکومت نظامی پهلوی دژ.
سواد مطابق سواد مصدق است. [امضاء: امیرپاشائی]
[مهر هشت ضلعی: کابینه حکومتی استرآباد ۱۳۳۷]

سند شماره چهارده (۱۴)

سواد صورت جلسه کمیسیون قالی پهلوی دژ
در ساعت ۲ بعد از ظهر ۹/۱۰/۲۵ کمیسיוنی از پیرمردان و یاشولی ها و نماینده معارف و مالیه گمش تپه و

جواب سؤالات متحدالمال نمره ۱۲۸۹۶ به ضمیمه تهیه و تقدیم گردید. قربان سردار- غایت- رحیم جان الهوردی. صوفی ولد قلیخان. ایشان. ارکت- محمدعلی ابن جابان. [...] (ناخوانا) ... قره. تحصیلدار مالیه پهلوی دژ. کفیل مدرسه دولتی پهلوی دژ قائمی. سواد مطابق با اصل است. [امضاء: امیرپاشائی] [مهر هشت ضلعی: کابینه حکومتی استرآباد ۱۳۳۷]

سند شماره پانزده (۱۵)

جواب سؤالات وزارت اقتصاد ملی در باب انواع پشم، که در جلسه کمیسیون قالی پهلوی دژ تهیه شده است. در تاریخ ۹/۱۰/۲۵ - کمیونی از پیرمردان و نماینده معارف و مالیه در اداره حکومتی تشکیل و جواب سؤالات متحدالمال نمره ۱۲۸۹۶ بشرح ذیل اظهار داشتند.

در جواب ماده ۱ غیرممکن

پشم از نژادهای مختلف ارسال // // ۲

در سه سالگی ۱۶ سیر، دو مرتبه چیده می شود؛ پائیز و بهار // // ۳

رنگ سیاه و سفید زیادتیر از رنگ های مختلف می باشد. // // ۴

شیر در موقع محصول ۸ سیر // // ۵

بیلاق و قشلاق ندارند // // ۶

در سن دو سالگی چهار من تبریز // // ۷

مرض آبله و تلفات نامعلوم // // ۸

تعیین عده گاو غیرممکن // // ۱

رنگ سیاه و زرد و شاخ متوسط // // ۲

اندازه قد ۱۰۴ // // ۳

وزن در سه سالگی چهار من تبریز // // ۴

شیر در موقع محصول یک من الی یک من و نیم // // ۵

سواد مطابق اصل است. [امضاء: امیرپاشائی]

[مهر هشت ضلعی: کابینه حکومتی استرآباد ۱۳۳۷]

■ منابع

ژوله، تورج. ۱۳۸۱. پژوهشی در فرش ایران.